

פרשת קרח "כולם קדושים"

הרב זווין:

מחלוקתו של קרח על משה רבנו התבטאה במחלוקתו על מצות ציצית: "טלית שכולה תכלת, חייבת בציצית או פטורה?" (רש"י). סימן שיש קשר בין זה לזה. אמונת השם ומעשה המצוות תואמים ילכו ולא יתפרדו. אי אפשר למעשה המצוות בלי אמונת השם, וכאותה ששנינו: "למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמוע", כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואחר כך יקבל עליו עול מצוות". בראשונה צריך להיות מצוה, ואחר כך מצוה. אבל, מאידך, גם אמונה בלי מצות לאו שמה אמונה. "כי ד' אלקיך אש אוכלה הוא", וכשם שאי אפשר לאש להתקיים מבלי שתאחז בפתילה ובשמן או בכל דבר שהוא, כך "הלא כה דברי כאש נאום ד'", ואי אפשר לאמונה ערטילאית שתתקיים, מבלי שתיאחז במעשים גשמיים של המצוות. הוא שכתוב: "מימינו אש דת למו". התכלת והציצית מרמזות על אמונת השם ומעשה המצוות. על התכלת אמרו: "התכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, שנאמר: "ותחת רגליו כמעשה לכנת הספיר", וכתוב: "כמראה אבן ספיר דמות כסא", "מכח התכלת מזכיר היושב על כסא", הרי האמונה בהשם. ועל הציצית כתוב: "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד' ועשיתם אותם", וברש"י: שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים, הרי תרי"ג". הרי מעשה המצוות.

וזו היתה מחלוקתו של קרח. איך צורך — אמר — במצות מעשיות. "כי כל העדה כולם קדושים וכתובם ד'", וברש"י: "לא אתם לבדכם שמעתם במיני אנכי ד' אלקיך". כלומר: אמונת השם כולנו שמענו, ש"אנכי ד' אלקיך", ו"לא יהיה לך" כל ישראל שמעו, והמצות שלא שמענו כולנו — איננו מאמינים שד' צוה אותם, אלא משה בעצמו אמרו, "ומדוע תתנשאו על קהל ד'". "טלית שכולה תכלת" אינה צריכה לציצית, "וכל העדה שכולם קדושים וכתובם ד'" ושמעו "אנכי", ו"לא יהיה לך", דים בכך ואינם זקוקים למעשה המצוות. "ובני קרח לא מתו". תמיד ישנם כאלה, האומרים די באמונה בלב מבלי מעשה המצוות. ופרשת קרח מלמדת את אי-אפשרותה ואי-קיומה של דעה פסולה זו. האמונה והמעשה משולבות ומלוכדות ולא יתפרדו.

דרש משה:

כי כל העדה כולם קדושים וגו' [טו ג]. טענת קרח כל העדה קדושים ומדוע תתנשאו, זהו עצם טענת המואסים בחכמי התורה וסוברים שכיון שכולם יודעים את התורה א"צ למורה ומנהיג, והוא טעות גמור, כי בלא קבלה מגדול הדור איך ללמוד, יש לטעות בכל דבר. כטעותם בתכלת ובמזוזה. וכפירת אלעזר בן פועירה שס"ת מונח בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד [קידושין טו א], הוא לא רק בתורה שבכתב לבד. שהוא טענת הצדוקים, אלא אף כשיש בקרן זוית כל הש"ס וכל הספרים שבעולם הוא אפיקורוס כשאומר שאין צריך שוב לחכמי התורה, כאשר ידוע שגם כל מיני המינים מוצאים בטעותם סמך מאיזה מאמר חז"ל, והוא משום שלומדים דברי שקר בכונת חז"ל. ולכן אף דור המדבר שבכולם ה' שזכו לגלוי השכינה ולשמעו הדברות מהשם יתברך נמי צריכין למשה ולאחריו ולכל חכמי הדור.

כי כל העדה כולם קדושים [טו ג]. משום שסברו כן לכן טעו קרח ועדתו בהשגם שצריך כל אחד לקיים דברי תורה כפי מה שמביין ויש לו לסמוך על הבנתו, והוא טעות גדולה דצריך לילך ע"פ דרך התורה שנמסר לנו איש מפי איש ע"י חכמי התורה שבכל דור ודור, משום שעלול לטעות בכונת התורה ובהלכותיהם אף בדברים היותר חמורים, וכדחויגין כמה שיטות של רשעים וכופרים שסומכים עצמם על איזה רמז בקרא ומדברי חז"ל, וכדבארתי [שמות כד ז] בבאור שלא היה חשיבות לאמירת נעשה אלא לאמירת נעשה ונשמע, שלכן רק אחד הוא הקדוש לכהונה וכן קדוש להוראה, וללמד דברי השי"ת ראויים רק חכמי הדור.

① רד ס"א:
מאלין הקס אמרזא המצוה
מאלין ואלו ולא יפרדו.
או מאלין קוח

② דרש מה "כלם קדושים"
ל' סדרו של אלז אמרו לקיים עני
אך שיהא מקין אלז.
(ii) אלז ציך ליה וטעם

סדרת "קרח" סמוכה לסדרת "שלח", שפרשתה האחרונה - אשר לה במשורן מוסמכת פרשת "קרח" - היא פרשת ציצית, שבה דנו בשבע שיעבר.

לכאורה אין קשר מבחינת העניין בין שתי הפרשיות הסמוכות זו לזו. אולי ניתן לומר שפרשת "קרח" יש לה קשר לפרשת המרגלים, שקדמה לפרשת ציצית בתורה - שהרי גם בפרשת המרגלים וגם בפרשת "קרח" יש מרידה במנהיגותו של משה רבנו; אבל לפי הכתוב לפנינו בתורה, סדרת "קרח" היא שסמוכה לפרשת ציצית. ולא ניכנס כאן לדיון הידוע, אם יש מוקדם ומאוחר בתורה. על כל פנים, בטקסט הן סמוכות זו לזו. והנה ניתן לגלות, שאף-על-פי ששני הדברים רחוקים זה מזה מבחינת עניינם - לכאורה רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב - יש ביניהם קשר עמוק ביותר מבחינת מלת-מפתח המופיעה בשניהם גם יחד. והמרחק בין שתי ההופעות של אותה מלה אינו אלא פסוקים אחדים בלבד.

הסיום של פרשת ציצית, שהוא גם סיומה של קריאת-שמע, שגור בני כל יהודי האומר קריאת-שמע כל יום: "למען תזכרו ועשיתם את-כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם. אני ה' אלהיכם אשר הצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני ה' אלהיכם". ומיד: "ויקח קרח בן-יצהר בן-קאהת בן-לוי, ודתן ואבירם בני אליאב, ואון בן-פלתי ועוד חמשים ומאתיים אישים חשובים - מה לקחו? הם לקחו לידיהם את המרד במשה ובמנהיגותו, והדברים המושמעים בפייהם כטענה נגד משה הם: "כך-העדה כולם קדשים".

ההבדל בין שתי הקדושות האלה הוא ההבדל שבין אמונה לבין עבודת אלילים. הקדושה האמורה בפרשת ציצית איננה עובדה, אלא משימה. שם לא נאמר "אתם קדשים", אלא מוצגת דרישה (ודרישה אשר ספק אם אדם יכול לקיים אותה, אבל הוא צריך להיות מודע שהוא נדרש לכך): "והייתם קדשים". ואילו בתודעתם הדתית של קרח ועדתו "כך-העדה כולם קדשים": הקדושה היא דבר נתון לנו, הוענקה לנו קדושה.

ההבדל בין שני הדברים האלה הוא עמוק ביותר. מצד אחד - בפרשת ציצית - מבטאה הקדושה את הדבר הנעלה ביותר שיש בהכרעה האמונית הדתית של האדם; הוא נדרש לקבל על עצמו משימה גדולה. לא מובטח לו מאומה, לא מוענק לו מאומה - אבל הוא נדרש למשהו. והאדם המאמין רואה בזה יתרון גדול שהוקנה לו על אלה שלא נדרשו לכך. ומצד שני - הקדושה לפי קורח ועדתו, שהיא דבר שפל ובזוי: אדם משחרר את עצמו למעשה מן האחריות, מן המשימה המוטלת עליו זמן החיוב להתאמץ; הוא סמוך ובטוח שכבר זכה בקדושה. ואנחנו מכירים את העובדה הזאת בכל הדורות - שגם מנוול יכול להתנאות בכך שהוא בן לעם קדוש.

אבל יש לציין, שלא לסלף את המציאות, שבהיסטוריה הארוכה של התרדעה הדתית של היהדות התקיימו שני המושגים האלה של הקדושה זה בצד זה. אין צריך לומר, שגם הקדושה האמורה בפסוק שבפרשת ציצית, החוזרת ונשנית בפייהם של יהודים בקריאת-שמע בכל יום - ממנה השתלשל כל עולם הדינים וההלכות המחייבות את האדם, כל אותו עולם של הלכה, שאינו אלא ביטוי לכך שהאדם מתאמץ להידיבק באלהים על-ידי כך שהוא נכונן את מעשיו לא לפי נטיותיו הטבעיות, אלא לפי מה שהוא רואה כחיובים המוטלים עליו מפי הבורה על-ידי התורה. אבל עובדה היא שהיו מאמינים, מאמינים כנים, בכל הדורות, אשר האמינו בקדושה השרויה בעם ישראל כשלעצמו - באשר הוא עם ישראל, ולא באשר הוא נושא משימה מסוימת. ואילו רצינו לנסח את הדברים בצורה צינית, היינו יכולים לומר שכלפי מה שנאמר על קורח ועדתו, שנקברו באדמה, נאמר במקום אחר: "בני קורח לא מתו". בני קורח קיימים ועומדים עד היום - אלה שאמונתם הדתית מתבטאת בכך, שהם סומכים על כך שהוענקה קדושה לעם ישראל, אשר הם מבניו, ולכן הם כבר נמצאים באותה דרגה אשר האדם מצווה בקריאת-שמע להשתדל להגיע אליה.

ואני רוצה לצטט כאן את דבריו של איש תורה ואיש אמונה בדורנו, אשר אמנם לא חידש משהו בתחום זה, אבל נתן לכך ניסוח נפלא, והוא הרב יעקב משה חרל"פ, מרבי ירושלים ותלמידו המובהק של הרב אברהם יצחק קוק, אשר נפטר כדור לפנינו. והרב חרל"פ, בספר פירוש והגות על שמונה פרקים לרמב"ם, עומד על הדבר הזה:

מחו הדבר החשוב במציאות האדם? - ואצלו, מציאות האדם היא, כמובן, מציאותו כמעמדו לפני אלהים - האם זה ההישג שאדם משיג, או המאמץ שהוא עושה כדי להשיג אותו? והרב חרל"פ, בעקבות הרב אברהם יצחק קוק, אשר נפטר כדור לפנינו. והרב חרל"פ, בספר פירוש והגות על שמונה פרקים לרמב"ם, עומד על הדבר הזה:

המאמץ שהאדם עושה כדי להשיג משהו, ועל זה הוא מוסיף דבר מעניין מאד: אין ערך המאמץ תלוי בכך, אם הדבר מושג או איננו מושג; ולא זו בלבד, אלא שייטכן שהאדם מודע לכך שאת התכלית הזאת הוא לא יכול להשיג בכלל, אבל המאמץ שהוא עושה להשיגה זו הוא-הוא הערך העליון. וזהו "למען תזכרו ועשיתם את-כל מצותי" והייתם קדשים". התנאי, "למען תזכרו ועשיתם את-כל מצותי", ייתכן שהוא מעבר ליכולת האדם ומעבר לטבע האדם, אבל האדם מצווה להשתדל לקיים אותו - להשתדל להיות קדוש.

ומצד שני - קיימת התפיסה הקורחית של הקדושה בעם ישראל, שגם לה היו נציגים בין גדולים מבין המאמינים. יש מעין זה בעולמו של רבי יהודה הלוי ב"כוזרי" (שלא כרבי יהודה הלוי בעל התפילות והסליחות, אבל ב"כוזרי" יש משהו מזה - "כל העדה כולם קדשים" במובנו של קורח); ואותו דבר אצל המהר"ל מפראג, וסמוך לדורנו - בעולמו של הרב קוק, אשר שכח את העניין הגדול של "להבדיל בין קדוש לחול" וחיפש ומצא קדושה במציאות של עם ישראל, ובה גרם תקלה רעיונית, וגם תקלה מעשית, לתלמידיו ולתלמידי תלמידיו.

מכאן שיש להבחין הבחנה גדולה מאד בין הקדושה האמורה בסוף קריאת-שמע ובין הקדושה האמורה בסיפור קורח ועדתו, אשר כנראה לא נבלעו כולם באדמה והם חיים וקיימים אותו עד היום.

② האם קדוש
הייתם קדשים
למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי

הרב אבינר:

כולם קדושים.

מחלוקתו של קורח אינה פשוטה. הצורך להחמיר עם טענתו מתיישב אף את משה רבינו: "וישמע משה ויפול על פניו"⁸ — מפני המחלוקת נתרשלו ידיו⁹. מהי טענתו של קורח? "כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תנשאו על קהל ה'?" הרי הוא לכאורה צודק. זה נכון, הקב"ה בחר בעם ישראל כולו. בחירה זו אינה כבחירה אנושית. הבחירה במובנו של האדם, היא ברירה בתוך רשימת הפצים, שקיומה נתון וכפוף על הבחור שאינו מעורב ביצירת דבר. אולם בחירה אלוקית, — אין בה שום כפייה. מובנה של בחירה אלהית הוא אפוא, יצירה. בחירת עם ישראל מובנה יצירת הסגולה הישראלית. הקב"ה יצר אותנו קדושים, את כלנו, וקדושה זו אינה ניתנת לשינוי ולחלול. כשם שאדם אינו יכול לחדול מלהיות אדם בצלם אלוקים גם אם ירשיע, כך אין האדם מישראל יכול להשתחרר משייכותו לעם ישראל ולקדושה הישראלית. "קדושים תהיו" היא קביעת עובדה, יצירה שאין לשנותה. ומבחינה זו, מבחינת הסגולה האלוקית הישראלית, אכן אין הבדל בין חלקי האומה השונים, ובאמת "כל עדה כולם קדושים". מתוך כך בא קורח לטענה "מדוע תנשאו על קהל ה'". אין צורך בהנהגה, אין צורך במחורבים. בין העם לבין רבונו של עולם, כל העם קדוש וקרוב לה'. ואמנם גם חז"ל, בתארו את חזון העתיד של עם ישראל, מודיעים לנו שלעתיד לבוא, לא ילמדו תורה מפי משיח: המשיח יחנך את הגויים¹⁰, ואילו בני ישראל¹¹ "לא ילמדו עוד איש את רעהו כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם"¹², מתוך מצב של "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹³. אף לגבי עצם הופעת הגאולה, מעיד "אור החיים" על הפסוק המתאר את הדרך הופעתה: "וקם שבט ישראל"¹⁴, משום שהגאולה בדרך זו לא תופיע על ידי אות או מופת חיצוני מן השמים ואף לא על ידי אישיות מיוחדת לבדה, אלא על ידי כח כללי באומה, שכולה יתקום, ומכח כולה תבוא הגאולה. אף לגבי החלוקה הפנימית בתוך עם ישראל בין כהנים, לויים וישראלים, מסביר "אור החיים"¹⁵, שמצב זה נוצר לאחר חטא העגל, אולם לפני מתן תורה נאמר: "ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש", ואילו חטא העגל היה כל העם מתעלה למדרגת כוונה ולא היה צורך אף בכהן גדול. זה היה המצב האידיאלי, והוא אף יתגלה בימים העתידים לבוא.

תזונו של קורח על ביטול המדרגות והסמכויות, אינו מוטעה לחלוטין. יש בו צד אידיאלי. זהו האנרכיזם במובנו האידיאליסטי הטוב, המבקש להחיל מצב, שבו לא יהיו שום סדרי ממשל והיררכיה, היוצרת כפייה של אדם על חברו. האנרכיזם הותר לבטל את הכפייה, כדי שכל אדם יוכל לבנות את עולמו ולחפש את אושרו הגשמי והרוחני בעצמו ללא התערבות לוחצת. אמנם, עלול להוצר מצב שבו מימוש אושרו של אחד, מפרוע למימוש אושרו של האחר, אולם דעה היא, שעלינו לסמוך על גדלותם ואחריותם של האנשים, שימנעו מצב של סכסוך. כחזונו של קורח מגיעה התביעה האנרכיסטית האידיאלית לשיאה עד כדי הקריאה: "ומדוע תנשאו על קהל ה'".

הבדלה והכללה.

אבל יש כאן טעות יסודית: אמנם, נכון שכלם קדושים, נכון שהקדושה הכלל ישראלית מקפת את כלם בשוה. אבל יחד עם זאת יש מדרגות: "בוקר ויוה" — "אמר לו משה: גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפוך בוקר לערב? כן לא תוכלו לבטל את זו, שנאמר: ויהי ערב ויהי בקר... ויברל... — כך ויברל את אהרן להקדישו"¹⁶. כשם שקיימת ההבדלה בעולם הטבע, כך היא קיימת אף בעולם האדם ובתוך האומה הישראלית עצמה. יש שתי בחינות של עליו והבדלה בתוך הקדושה הכללית: "בוקר ויוה" היא את אשר לנו... ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו". יש מי שהי בוקר, ויש מי שהי מקריב. הבחירה האלוקית, כפי שכבה נאמר, היא יצירה-אלוקית. הי בוקר את ישראל מבין העמים, ויצר מהות מיוחדת, וכמרכן הוא בוחר ויוצר מדרגות בתוך האומה הישראלית עצמה, ומבדיל בין הכוהנים לישראלים ובין הכהן הגדול לאחיו. זו יצירה מוחלטת ואין אפשרות לשנותה. נוסף לבחירה זאת, קיימת גם בחינת קירוב. בכרית מילה אנו אומרים "אשרי תבחר ותקרב". הקירוב תלוי בהתאמצות האדם. אמנם, ה' "קרוב לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת"¹⁷, אולם, ככל שאדם מתאמץ ומוכך את עצמו, כך מתקרב הוא אל ה'. האור האלוקי מקיף את כולם בשוה, אולם הוא נקלט על ידי כל אדם כפי מאמציו. "כצאתי לקראתך לקראתי מצאתי"¹⁸. רבונו של עולם בא לקראת מי שפונה אליו. "אם תבוא אל ביתי אני אבוא אל ביתך, אם אתה לא תבוא אל ביתי, אני לא אבוא אל ביתך"¹⁹. מבחינה זו של התקרבות על ידי המעשה והמאמץ האנושי, שותפים כל בני-האדם: "הנא רבי אליהו: מעיד אני עלי שמים וארץ: בין

ישראל בין עכו"ם, בין איש בין אשה, בין עד בין שפחה — הכל לפי המעשה שעושה, כך רוח הקדש שורה עליו"¹⁷. וכפי שפוסק הרמב"ם: "כל איש ואיש מכל באי עולם אשר נזכה ונזכה... לעמוד לפני ה'... הרי זה נתקדש קדש קדשים"¹⁸.

כתר כהונה הוא עניין של יחוס, של בהירה אלוקית, של מעשה יצירה שאינו תלוי באדם. ואילו כתר תורה תלוי במעשים, והריהו מונח לפני כל אחד ואחד, וכל הרוצה יבוא ויטול"¹⁹.

לפעמים, מבחינה הלכתית, העילוי הקדושה הנובע מהתאמצות האדם, נובר על העילוי היצירי. שהרי הכהן הגדול הוא שיא הקדושה הייחוסית היצירית, ולעומתו, הממזר שיש סכנו בדרך התולדה שלו, נצב בקצה השני מבחינת יחוסו. כשיש צורך לקבוע סדרי קדימויות, הרי הכהן הגדול הוא בראש וממזר בסוף²⁰. למרות זאת נפסק שממזר חלמידהחכם קודם לכהן גדול עם הארץ²¹. קדושת התורה, שנקנתה ע"י מאמץ ההתקרבות האנושי, גוברת על קדושת היצירה.

מכל מקום, יש גבולות ומדרגות בתוך האומה הישראלית, בין אם הם קיימים על ידי היצירה האלוקית ובין אם הם נוצרים על ידי מאמץ ההתקרבות האנושי.

ההדרגה מופיעה בכל שלש המערכות, שבהן מתגלה שכיה כעולם. ה' מתגלה בע"ש²² — עולם שנה נפש — קדושת המקום, קדושת הזמן וקדושת האדם. באדם, קיימת תלויה בין ישראל לעמים, ובתוך האומה הישראלית עצמה — בין כהנים לישראלים. בזמן, קיימת הבדלה בין קדושת שבת לימי החול. השבת אינה מציאות אנושית פסיכולוגית בלבד, תוריה שאדם יוצר לו כרצונו, אלא היא תופעה ממשית, מציאותית, אוניקטיבית. הזמן של שבת הוא זמן מסוג אחר. אם ירצה אדם לקבוע שבתו ביום שני או שלישי וידייק נרות, ישיר זמירות וישבות ממלאכה ביום אשר בדה מלכו — לא אמר כלום. זו אינה שבת. השבת היא יצירה אלוקית מוחלטת. וכן הוא בקדושת המקום: יש מדרגות. יש מקומות הכלולים בקדושת ארץ ישראל יש שהם מחוץ לה. ואם יש אדם באמריקה, ויאמר שמקומו שם הוא בבחינת ארץ ישראל, כיוון שהוא דבק במצוות — לא אמר כלום. וכן להיפך, אדמות הכלולות בקדושת הארץ אין לותר עליהן גם אם יושבים בהן גויים. קדושת המקום היא אבסולוטית. לא האדם מקדש את המקום כמעשה, אלא "יגבולות חלק הקב"ה בעולמנו"²³ — בכל המערכות.

אולם, יחד עם קיומן של המדרגות המבדילות, יש המאחד הכלל. "שני קוים עוברים לפנינו בהדרגת הכלל ובהדרגת הפרט, קו המבדיל וקו המחבר"²⁴. שני הדברים נכונים, לשניהם יש מקום, הן בהדרגת הייחוד והן בהדרגת הייחוס. הקו המבדיל בזמן הפרט, המבדיל אותו מיתר הבריות, הוא ההתכנסות האישית, הבאה כתוצאה משאיפה להשלמה רוחנית פנימית. מתוך שאיפה זו בא הצורך בהתבדלות, וכל אשר ירבו עליו הכרים ומתחברים, הגם עושים ממנו את האושר של הכריות האציליות. בהדרגת הכלל, הקו המבדיל הוא ההבדלה הכתתית: הבדלת שבת לוי ביסוד האומה והבדלת הכהונה מתוכו, ובזמנים מאוחרים — הבדלת תכרים מעמי הארץ. ובכלל — הרי זה התוכן הרחב של הבדלת ישראל מן העמים, ובהרחבה יותר קיומה — הבדלת האדם מכל הבהמה והחיה...

אבל בתוך עומקה של הבדלה זו, התחברות והכללה גנוזות. ההבדלה אינה באה מתוך אגואיזם, אדרבה, רעוקא ההבדלה מביאה כסופו של התהליך ברכה לכלל כולו. ולמשל,

התבדלות הכהונה בקדושתה המיוחדת, מתעלה עד כדי שאיבת רוח הקדש לאושר הכלל כולו ועילוי הפנימי.

וזאת נחלת ה' בכל דרך הקודש: הפרדה על מנת התחברות. וזה להפך מההכללה הגסה, המדברת גדולות ואומרת לאגר הכל כחכילה אחת ועל ידי כך מאבדת כל הוד רוחני. ודוגמה לכך, היא ההכללה של קורח האומרת: "כלם קדושים", בהתעלמות מן ההדרגה. סופה של הכללה גסה כזו, שמאבדת את ההתעלות המיוחדת הבאה ע"י ההבדלה, ועל ידי כך מחשיכה את החיים, מעכירה את הדעת, ומתוך כך האהבה האנוכית הגסה של כל כריה מתגברת ונעשית מזוהמת, עד שהכל מתפרד: "סטרא אחרא (הרשעות) מתחילה כחבור (לאמר כולם שווים) ומסיימת כפרוד, ואילו סטרא דקדושה מתחילה כפירוד (בהבדלת מדרגות) ומסתיימת כאחדות"²⁵.

ה. טטא קורח והטא המרגלים.

משברים מסוגים שונים ומאפיינים שונים עוברים על עם ישראל במדבר. חטא קורח כא לאחר חטא המרגלים — מה היחס ביניהם?

המרגלים כפרו באפשרות הקדושה להתפשט ככל העניינים הגשמיים, הקשורים לקיומנו בארצנו: בצבא, בחקלאות, בעשיה הכלכלית, בסדרי הממשל ובפוליטיקה. הם אמרו: "כי חזק הוא ממנו"²⁶ — החומריות חזקה מהאלוקיות, אין אפשרות לקדש את החומר, יש צורך לחיות כעולם רוחני מנותק. הם ניתקו את הקודש מן החול. פירוודית מוחלטת.

לעומת זאת, חטא קורח הוא הפוך. בגרלותו המיוחדת הוא הכיר שיש קדושה בכל: בעולמות הרוחניים העליונים וגם בתחתיות ארץ, קדושה אחת מקשרת את הנביאים ואת הסנדלים. אלא, שהוא שטטש את ההבדל בין הקדושה שבארציות לבין הקדושה שבדברים העליונים. יש מדרגות. גם בעולם הקדושה הרוחנית עצמה יש מדרגות: בתנ"ך יש הבדלה בין תורה, נביאים וכתובים²⁷. בתורה עצמה יש הדרגה בין ארבעת החומשים הראשונים, שמהם אמרם מפי הגבורה, לבין תומש דברים שמפי עצמו אמרו²⁸. וכ"דברים" יש דיון לגבי שמונת הפסוקים האחרונים, מי אמרם²⁹. גם בקדושת המועדים יש מדרגות: שבת, יו"כ, שלש-רגלים. במצוות יש מדרגות. למשל, ישוב הארץ הוא מצוה, אבל אין זה אמר שאפשר לגרו טרקטור בחוך ביהכ"נ... גם בית מלא

ספרי תורה צריך מוזהר, גם טלית שכולה תכלה חייבת כעצמתה²², כי גם בתוך הקדושה הכללית יש מדרגות. לעומת קלקול המרגלים שבהפרדה, בא קלקולו של קורח כמובן והפוך. בטשטוש בין התחומים השונים. בסופו של דבר, גם אהדות מדומה ושקרית כזו מביאה לפרודיות.

הקיינות הקורחות והנצרות.

הרב ד"ר מסביר, שאת מעשה המפעל הקורתי בישראל עשה קיין — באנושות²³. אנו שואלים: מדוע לא שעה ה' אל קיין ואל מנחתו? והתשובה היא, שהרשעה היתה אחוזה בו גם כטרם חטא; אותו הרצח שיצא אל הפועל לאחר מכן, היה גנוז בכת גם בעת הבאת הקרבן מפרי האדמה. אין אדם נהפך רוצח לפתע פתאום, רק בגלל שחברו הועדף על פניו, אלא אם כן האלימות כבר היתה טבועה בנפשו קודם לכן. לכן, קורבנו של קיין הוא תועבה. הקיינות הרשעה הפצה שתיטב בעיני ה', אבל בתוכה יודעת היא שהיא מאוסה. קיין סבור, שיכול הוא לגשת לעבודת ה' בעוד רשעותו כזו. אין הוא חפץ בתיקון אמיתי. אין הוא רוצה להתאמץ ולהתקרב. הוא מרמה, שיוכל לעבוד את ה' באמצעות פולחן טקסי, ללא תיקון פנימי. אבל ה' מודיעו: "אם תיטיב שאח" — רק הטבת התוכן הפנימי תשווה אותו להבל, רק מאמץ התיקון, ומשתתאמץ — תוכל להתעלות ואפילו מעליו, אבל עכשיו לא. זו תועבה. הגישה אל הקודש כמצב זה מחללת אותו, והתטאת עוד מתגברת בגלל ריח הקודש שנקלט בה.

חטאו של קיין הוא כטשטוש ההבדל בין מי שמתאמץ ומתקרב לבין מי שאינו משתדל להיטיב את תכונותיו. בעיניו, כל אדם ראוי לגשת אל הקודש, כולם קדושים: הן המתקרב והן המרוחק בלי שום הבדל (בטול ההדרגה בכחינת "תקרב"). ומה שעשה קיין באדם, עשה קורח בישראל. הקריאה של: "כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה'", היא קריאה לרעגת לכל וזכין הקודש ולכל ההתרוממות וההכנה הפנימית הדרושה להעשות, עד שיהא הקודש מכוסה בחיים באמת. קורח מורד בכל ההדרגות הקיימת כאומה, בין מכה יצירה אלוקית (בחייה) ובין מכה מאמץ העילוי האנושי (קרבה), בלי להבין שדוקא הבדלה זו היא מכשירה את התפשטות הקדושה בכל. משום כך, הוכרת הדבר שירד חיים שאולה, להאבד מתוך הקהל, ולהיות לאות לבני מרי שלא יהיו כקרח וכעדתו²⁴.

אף המינות הנוצרית יסודה כטשטוש כזה במישור הכלל אנושי. "היא קוראת אל כל העמים השקועים בכל רפש הטומאה, בכל מעמקי הרשע והבערות... הנכם כלכם קדושים, כלכם בנים לה', אין הפרש בין עם לעם, אין עם קדוש ונבחר בעולם, כל האדם הוא קדוש בשווה"²⁵, כולם נבראו בצלם אלוקים. אין הבדל בין עברים ליוונים: בין עברים שיעודם להתעלות מבחינה מוסרית, לבין היוונים שמתרם להתענג כתענוגות החיים. כולם יעופו לגן עדן, כתנאי שיאמרו הגה אחד: הצהרת אמונה באותו האיש. אין צורך לקדש את הרצון, את החיים ואת העולם הגם. אין צורך בזיכרון, בלמוד ובעליה. אפשר להשאיר את כל זיהמת החיים ועלות עמה אל האושר של קודש בזכות הכרזה של אמונה.

קיין טשטש את ההבדל האישי בין אדם לאדם, קורח טשטש בתוך האומה את ההבדל בין הכהנים לישראלים, והנצרות טשטשה בין עם לעם. המשותף לכולם הוא הזלזול במדרגות הקודש השונות, הבאות מכה יצירה ומכה מאמץ אנושי גם יחד, שדווקא הדרגתיות זו מכשירה את העילוי הקדושתו, שיקיף בעתיד את הכל.

(הערה: ישנם מדרשי חז"ל שנאמרו על קורח, ושמבחינת תוכנם נראה שאינם שייכים כל כך לענייננו. מסביר הגר"א²⁶, שמדרשים מסויימים כווננו לנצרות, והוסבו על קורח מאימת הצנזורה, וכיון שחטא קורח וחטא הנצרות דומים, בחרו חז"ל הסתירה זו. כגון המאמר בסנהדרין²⁷: "למה נקרא שמו קרח, שעשה קרחה בישראל" — ולכאורה, לא מתו כפרשה זו אנשים רבים כל כך, שהתופעה תצדיק לקרוא "קרחה". וכן: "בן יצהר — שהרתיה עליו כל העולם כצהריים" — וכי מחלוקתו של קורח עשתה רושם כל כך גדול בעולם? וכן: "בן קבת" — שהקהה שיני מולידיו" — כל התאורים הללו מתאימים יותר להופעת הנצרות, שאכן עשתה קורחה בעם ישראל, סחפה אליה רבים וגרמה למותם של רבים אחרים, ועשתה חסיסה גדולה בעולם כולו, וזאת, תוך פגיעה קשה במולידיה — עם ישראל.

וכך הספור המפורסם על האלמנה וכנותיה, שכאה לקרח והתלוננה לפניו על הגדל שגדולה מכת תורת משה: קנתה שדה ובאה להרוש, אמרו לה: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. רצתה לזרוע, אמרו לה: לא תורע כלאיים... עשתה... לקחו ממנה חרומות ומעשרות וכו'²⁸. מעיר הגר"א, שספור זה לא יתכן שקרה במדבר, שהרי אין בו שדות, ועוד, הרי כחז"ל אין נוהגות מצוות התלויות בארץ... אלא ברננה, שאלה דבר לעג של הנצרות, שדברו דנפי על חז"ל, והציגו את אנשי הדת, כמי שמנצלים את התורה לצרכיהם הפרטיים.

גם המדרש על קרח²¹, שלעג על משה בשאלותיו על בית מלא ספרים שחייב במזוזה וכו' – מתאים לנצרות שלעגה על דבקתם של הפרושים בפרטי מצוות, בעוד הם התפארו כאילו בשמירה על רוח המצוות, ללא דקדוק בפרטים. לא משמעותיים לדעתם. במדרשים אף נאמר²², שקורח פרש למינות וכפר במצוות, ויש להניח שהדברים דומים לנצרות ולא לקורח, שלא מצאנו רמז לכך שחטא בחטאים הנ"ל. מכל מקום, בין שנביא המדרשים כדברי הגר"א בין שנבינם בצורה אחרת, ברור שיש דמיון בין חטא קורח לחטא הנצרות).

שאלה: כיצד יתכן, שקורח כפר בבחינת הטהרה וטען על שאר דברים, כאשר כולם מפורשים בתורה?

תשובה: ודאי שקורח לא כפר בגלוי בכתוב בתורה, אלא שטענתו היתה, שמשא לא הבין את הדברים לאשורם. הוא טען, שמשא המציא מדעתו את פירושו למצוות, כי אין טעם שטלית שכולה תכלת תהא חייבת בציצית וכו'.